

Braiton, Dzh. *Stratehichne planuvannia dlia derzhavnykh ta neprybutkovykh orhanizatsii* [Strategic planning for public and non-profit organizations]. Lviv: Litopys, 2004.

Coe, N., Lai, K., and Wojcik, D. "Integrating Finance into Global Production Networks". *Regional Studies*, vol. 48, no. 5 (2014): 761-777.

Florida, R. *The Flight of the Creative Class*. New York: Harper-Collins, 2005.

Harvey, D. *A Brief History of Neoliberalism*. Oxford: Oxford University Press, 2005.

Khanna, P. "Beyond city limits. The age of the nation is over. The new urban age has begun". *Foreign Policy*, September (2010): 8-17.

McGrew, Held P. *Globalization / Anti-Globalization. Beyond the Great Divide*. Cambridge: Polity Press, 2009.

Ong, A. *Neoliberalism as Exception: Mutations in Citizenship and Sovereignty*. Raleigh: Duke University Press, 2006.

Peak, J., and Tickell, A. "Neoliberalization". *Antipode*, no. 34 (2011): 380-404.

Storper, M. "Governing the Large Metropolis". *Territory, Politics, Governance*, no. 2 (2014): 114-134.

Schipstal, van I., and Nicholls, W. "Rights to the Neoliberal City: The Case of Urban Land Squatting in "Creative" Berlin". *Territory, Politics, Governance*, no. 2 (2014): 173-193.

Zhu, Y. "Spatiality of China's Market-oriented Urbanism: The Unequal Right of Rural Migrants to City Space". *Territory, Politics, Governance*, no. 2 (2014): 194-217.

УДК 005.934

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА»

© 2015 ЛУК'ЯНЧИКОВА А. С.

УДК 005.934

Лук'янчикова А. С. Визначення поняття «економічна безпека підприємства»

Мета статті полягає в узагальненні підходів та удосконаленні визначення поняття «економічна безпека підприємства». Аналіз виділених підходів свідчить про те, що більшість науковців розглядає економічну безпеку з позиції стану. У статті наголошується на необхідності розуміння економічної безпеки підприємства в динаміці, що вимагає розширеного визначення цього поняття з позиції не тільки стану, але й процесів і умов, що змінюються з плином часу. У контексті підходу, що визначає економічну безпеку підприємства як сукупність компетентностей, запропоновано вживати поняття динамічних здатностей (компетентностей). Розглянуто сутність концепції динамічних здатностей у рамках ресурсної теорії управління підприємством, адаптовано основні положення концепції щодо економічної безпеки підприємства. Запропоновано визначення поняття «економічна безпека» в рамках підходу, що розглядає її як сукупність динамічних компетентностей.

Ключові слова: економічна безпека підприємства, компетентності, динамічні компетентності, динамічні здатності, ресурсна теорія управління підприємством.

Рис.: 1. Бібл.: 57.

Лук'янчикова Анна Сергіївна – аспірантка, кафедра менеджменту та бізнесу, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця (пр. Леніна, 9а, Харків, 61166, Україна)

E-mail: lukyan4ikova.a.s@mail.ru

УДК 005.934

Лук'янчикова А. С. Определение понятия «экономическая безопасность предприятия»

Цель статьи заключается в обобщении подходов и усовершенствовании определения понятия «экономическая безопасность предприятия». Анализ выделенных подходов свидетельствует о том, что большинство ученых рассматривает экономическую безопасность с позиции состояния. В статье подчеркивается необходимость понимания экономической безопасности предприятия в динамике, что требует расширенного определения этого понятия с позиции не только состояния, но и процессов и условий, меняющихся с течением времени. В контексте подхода, который определяет экономическую безопасность предприятия как совокупность компетентностей, предложено употреблять понятие динамических способностей (компетентностей). Рассмотрена сущность концепции динамических способностей в рамках ресурсной теории управления предприятием, основные положения концепции адаптированы относительно экономической безопасности предприятия. Предложено определение понятия «экономическая безопасность» в рамках подхода, который рассматривает ее как совокупность динамических компетентностей.

Ключевые слова: экономическая безопасность предприятия, компетентности, динамические компетентности, динамические способности, ресурсная теория управления предприятием.

Рис.: 1. Библ.: 57.

Лук'янчикова Анна Сергеевна – аспирантка, кафедра менеджмента и бизнеса, Харьковский национальный экономический университет им. С. Кузнеця (пр. Ленина, 9а, Харьков, 61166, Украина)

E-mail: lukyan4ikova.a.s@mail.ru

UDC 005.934

Lukianchykova A. S. Defining the Concept of «Economic Security of Enterprise»

The article is aimed at synthesizing the approaches and improving the definition of «economic security of enterprise». An analysis of selected approaches shows that the majority of scholars would consider the economic security from the perspective of its status. The article emphasizes the need to understand the dynamics of economic security of enterprise that requires a broader definition of this concept not only from the perspective of status but also the processes and conditions that change over time. In the context of an approach that determines the economic security of enterprise as a complex of abilities, has been proposed to use the concept of dynamic abilities (competencies). Essence of the concept of dynamic abilities within the resource management theory has been considered, the main points of the concept have been adapted to the economic security of enterprise. A definition of «economic security» in the terms of the approach, which sees it as a complex of dynamic abilities, has been proposed.

Key words: economic security of enterprise, competencies, dynamic competencies, dynamic abilities, theory of resource management of enterprise.

Рис.: 1. Bibl.: 57.

Lukianchykova Anna S. – Postgraduate Student, Department of Management and Business, Kharkiv National Economic University named after S. Kuznets (pr. Lenina, 9a, Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: lukyan4ikova.a.s@mail.ru

У нестабільному динамічному середовищі сьогодення перед підприємствами постає необхідність докладати значних зусиль для досягнення своїх цілей, забезпечення стабільного функціонування та сталого розвитку. Економічна, політична та соціальна ситуація, що склалася в Україні, умови ринкової економіки та світової глобалізації генерують безліч факторів ризику та загроз, з якими повсякденно стикаються підприємства і які у різній мірі впливають на його діяльність. Ті підприємства, що мають недостатній потенціал для нейтралізації та пом'якшення впливу зовнішніх та внутрішніх змін або пристосування до них, приречені на поступовий занепад та банкрутство. Успішне функціонування та стабільний розвиток будь-якого підприємства залежать від наявності надійної, якісної та ґрунтовної системи економічної безпеки.

Протягом багатьох років в усіх галузях економіки України спостерігається негативна статистика платоспроможності підприємств, що свідчить про необхідність удосконалення управління економічною безпекою. Розроблення практичних аспектів економічної безпеки підприємства, які повинні відповідати вимогам сучасного економічного простору, передувє вдосконалення теоретичних засад щодо визначення поняття «економічна безпека підприємства». Перш за все, необхідно узагальнити існуючі визначення цього поняття з урахуванням особливостей економічної ситуації сьогодення, що дозволить виявити актуальні напрямки його вдосконалення, які стануть запорукою створення ефективних систем управління економічною безпекою в сучасних умовах господарювання.

Актуальність проблем економічної безпеки підприємства зумовила велику кількість досліджень у цьому напрямку. Проблеми формування основ економічної безпеки підприємств, визначення сутності економічної безпеки, її складових та пріоритетних чинників досліджуються такими науковцями, як І. Білько, В. Геєць, О. Грунін, С. Довбня, М. Єрмошенко, Г. Клейнер, Г. Козаченко, В. Мунтян, Є. Олейников, С. Покропивний, А. Сухоруков, А. Турило, С. Шкарлет, В. Шликов, А. Штангрет та ін.

Дослідженню проблеми управління економічною безпекою підприємств присвячено роботи вітчизняних і закордонних вчених-економістів, таких як Л. Абалкін, О. Ареф'єва, І. Бланк, В. Дикань, В. Забродський, Д. Ковалев, Т. Клебанова, Т. Кузенко, О. Ляшенко, В. Пономарьов, В. Прохорова, Т. Сухорукова, А. Штангрет та ін.

Разом з тим, незважаючи на велику кількість публікацій, сучасні економічні реалії зумовлюють необхідність подальшого дослідження недостатньо повно вирішених проблем управління економічною безпекою, яка є основою стабільного функціонування та розвитку підприємств.

Метою статті є узагальнення підходів та удосконалення визначення поняття «економічна безпека підприємства» з огляду на потреби сучасного економічного простору.

Дослідження проблем економічної безпеки на рівні підприємства у вітчизняній економічній науці розпочалися у 90-х рр. ХХ ст., коли з переходом до ринкової

економіки виникла потреба в розробленні нових підходів до управління підприємствами.

На початку 90-х рр. ХХ ст. економічна безпека підприємства розглядалася в контексті захисту інформації. Представниками цього підходу є В. Алексеєнко, Б. Соколький [1], В. Белов, А. Полянський [5], В. Гавриш [10], В. А. Деружинський, В. В. Деружинський [12], Е. Соловйов [45], В. Ярочкін [55, 56, 57], А. Шаваєв [50, 51] та ін. Вони трактували економічну безпеку як забезпечення умов для збереження комерційної таємниці та внутрішньої інформації підприємства від сторонніх осіб. Так, В. Ярочкін визначав економічну безпеку як «забезпечення умов для зберігання та захисту комерційної та інших таємниць підприємства» [57]. З позиції підходу, орієнтованого на захист інформації, персонал був найслабкішою ланкою підприємства, рівень захищеності якої визначає ступінь надійності всієї системи захисту інформації. Економічна безпека підприємства полягала у використанні дворівневої системи захисту інформації: перший рівень мав на меті захист інформації службою безпеки підприємства, а другий – формування певної психологічної атмосфери «пильності та відповідальності» персоналу. Безперечно, безпека інформації є важливим напрямком економічної безпеки, але головним додатковим важливим джерелом ризиків та загроз для підприємства є навколишнє середовище, вплив якого не враховується у рамках цього підходу. Саме це є передумовою визнання його неповноти та недосконалості.

Зміни в середовищі діяльності підприємств, загострення кризових явищ, посилення конкуренції, послаблення ролі держави в регулюванні економіки та інші фактори спричинили загострення проблем в управлінні економічною безпекою на підприємствах, що призвело до значного пошквалювання досліджень у цьому напрямку. На сьогоднішній час видано багато наукових публікацій з питань економічної безпеки підприємства, які характеризуються різноманітністю та неоднозначністю авторських позицій. У науковій літературі не існує єдиного загальноприйнятого визначення сутності поняття «економічна безпека підприємства». Проте аналіз тлумачень сутності цього поняття, запропонованих різними авторами, дозволяє виділити підходи, за якими науковці визначають зміст економічної безпеки підприємства.

Насамперед, слід зазначити, що в більшості наукових робіт економічна безпека підприємства розглядається як стан.

Є. Олейников [34] і С. Покропивний [40] є засновниками ресурсно-функціонального підходу, згідно з яким економічна безпека підприємства розглядається як стан ефективного використання ресурсів підприємства. Також прихильниками цього підходу є О. Ареф'єва [3], О. Грунін [11], С. Ілляшенко [19], В. Мак-Мак [31], М. Фоміна [54], Т. Кузенко [3] та ін. Є. Олейников визначає економічну безпеку як «стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів для подолання загроз і забезпечення стабільного функціонування підприємства тепер і в майбутньому» [34]. Більш розширену дефініцію економічної безпеки підприємства пропонує О. Грунін, визначаючи її як «стан господарюючого

суб'єкта, при якому він при найбільш ефективному використанні корпоративних ресурсів досягає запобігання, послаблення або захисту від існуючих небезпек і загроз або інших непередбачених обставин і в основному забезпечує досягнення цілей бізнесу в умовах конкуренції та господарчого ризику» [11]. С. Ілляшенко у трактуванні економічної безпеки підприємства дещо розширює підхід та визначає її як «стан ефективного використання його ресурсів та існуючих ринкових можливостей, що дозволяє запобігати внутрішнім і зовнішнім загрозам і забезпечувати його тривале виживання і сталий розвиток на ринку відповідно до обраної місії» [19]. Розглянутий підхід враховує вплив загроз економічній безпеці за усіма функціональними напрямками діяльності підприємства, але основна увага приділяється внутрішньому середовищу підприємства, необхідною умовою економічної безпеки визначається лише ефективне використання ресурсів, можливість використання некорпоративних ресурсів не враховується.

Частина науковців розуміють економічну безпеку як стан захищеності потенціалу підприємства. Представниками цього підходу є М. Бедніков [5], В. Ортинський [36], Т. Соколенко [44] та ін. Так, М. Бедніков визначає економічну безпеку як «стан захищеності науково-технічного, технологічного, виробничого та кадрового потенціалу підприємства від прямих (активних) або непрямих (пасивних) загроз» [5]. Доповнену дефініцію пропонує В. Ортинський, визначаючи економічну безпеку як «захищеність потенціалу підприємства (виробничого, організаційно-технічного, фінансово-економічного, соціального) від негативної дії зовнішніх і внутрішніх чинників, прямих або непрямих економічних загроз, а також здатність суб'єкта до відтворення» [36]. У своєму тлумаченні Т. Соколенко враховує здатність потенціалу підприємства пристосовуватися до змін та визначає економічну безпеку як «стан, при якому стратегічний потенціал фірми знаходиться поблизу меж адаптивності, а загроза втрати економічної безпеки наростає в міру наближення ступеня адаптивності стратегічного потенціалу до граничної зони» [44]. Представники цього підходу наголошують лише на захищеності потенціалу від зовнішніх і внутрішніх загроз, у той час, коли розвиток підприємства є необхідною складовою його діяльності в перспективному періоді та передбачає саме використання та реалізацію потенціалу. Так, А. Корієнко пропонує визначати економічну безпеку як «стан оптимального для підприємства рівня використання його економічного потенціалу, за якого діючі та/або можливі збитки виявляються нижчими за встановлені підприємством межі» [27]. Таким чином, можна виділити підхід до розуміння економічної безпеки як стану ефективного використання потенціалу. Проте слід зазначити, що навіть відсутність збитків не гарантує стабільності та розвитку підприємства.

Поняття «потенціал» та «ресурси» є спорідненими. Узагальнення тлумачень поняття «потенціал» різними авторами [4, 17, 29, 43, 46] дозволяє визначити його як можливу потужність підприємства, а ресурси є складовою економічного потенціалу. Так, Л. Самоукіна

визначає потенціал як «сукупність залучених і не залучених в систему ресурсів» [43], а згідно з Ф. Русіновим і Д. Шевченко потенціал трактується як «сукупність накопичених ресурсів та їх використаних і невикористаних потенційних можливостей» [17].

Підхід до визначення економічної безпеки як стану захищеності інтересів підприємства пропонують В. Коллас [25], А. Колосов [26], Г. Мінаєв [32], В. Шликов [52] та ін. Як «стан захищеності життєво важливих інтересів підприємства від реальних і потенційних джерел небезпеки або економічних загроз» [52] визначає економічну безпеку В. Шликов. Згідно з В. Колласом під економічною безпекою розуміється «стан захищеності життєво важливих економічних інтересів підприємства від внутрішніх і зовнішніх джерел небезпеки, який формується адміністрацією та персоналом шляхом реалізації системи заходів правового, організаційного та інженерно-технічного характеру» [25]. Захищеність інтересів є запорукою стабільності функціонування підприємства, але не гарантує його розвиток як необхідну умову довгострокової економічної безпеки.

Дещо схожим на попередній є підхід, який розглядає економічну безпеку як стан стійкості підприємства до загроз. Прихильниками цього підходу є І. Плетнікова [38], О. Бондаренко [8], А. Воронович [16], Ю. Кракос, Н. Серик [23], Ю. Лисенко [30] та ін. Згідно з визначенням Ю. Кракоса та Н. Серика економічна безпека – це «захищеність виробничо-господарської діяльності підприємства від небажаних змін в цих сферах як з боку зовнішніх, так і внутрішніх чинників» [28]. Ю. Лисенко визначає економічну безпеку як «стан виробничо-економічної системи, при якому функціонують механізми запобігання чи зменшення ступеня впливу погроз стабільності функціонування і розвитку підприємства» [30]. Дещо звужене визначення запропоновано А. Воронович, згідно з яким економічна безпека – це «стан виробничо-економічної системи, при якому функціонують механізми запобігання чи зменшення ступеня впливу погроз стабільності функціонування і розвитку підприємства» [16]. Протистояння загрозам є важливим, але не єдиним напрямком діяльності підприємства щодо забезпечення його економічної безпеки.

С. Дубецька [14], В. Мунтіян [33] та Л. Оме'янович [35] є прихильниками підходу, який розглядає економічну безпеку підприємства як стан захищеності підприємства в системі зв'язків та відносин. С. Дубецька визначає економічну безпеку як «стан об'єкта в системі його зв'язків з точки зору його стійкості (самовиживання) та розвитку в умовах внутрішніх і зовнішніх загроз, непередбачуваних дій та складно прогнозованих чинників» [14]. На думку В. Мунтіян, сутність економічної безпеки полягає в розумінні її як «стану юридичних, виробничих відносин і організаційних зв'язків, матеріальних та інтелектуальних ресурсів, при якому забезпечується стабільність його функціонування, фінансово-комерційний успіх, прогресивний науково-технічний і соціальний розвиток» [33]. Згідно з тлумаченням Л. Оме'янович економічна безпека – це «стан захищеності підприємства при організації взаємовідносин з іншими суб'єктами і його

ресурсів, при якому гарантується стабільність функціонування, розширене відтворення, впровадження і широке використання науково-технічних досягнень і соціальний розвиток» [35]. Цей підхід враховує залежність економічної безпеки підприємства від якості та надійності комунікацій, що підкреслює важливість взаємовідносин внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства, як умов їх безпеки і розвитку.

Як стан економічного розвитку підприємства розглядають економічну безпеку Р. Дацків [12], М. Камлик [20], О. Судакова [47] та ін. Р. Дацків визначає економічну безпеку як «стан економічного розвитку суб'єктів господарювання (особи, держави, організації), який забезпечує йому гармонійний розвиток та ефективне використання шансів і усунення загроз оточуючого середовища» [12]. На думку М. Камлика, економічна безпека – це «стан розвитку господарюючого суб'єкта, який характеризується стабільністю економічного й фінансового розвитку, ефективністю нейтралізації негативних факторів та протидії їх впливу на всіх стадіях його діяльності» [20]. Визначення економічної безпеки О. Судковою полягає в розумінні економічної безпеки як «такого стану розвитку економічної системи, який забезпечує її ефективне функціонування засобом належного використання внутрішніх та зовнішніх чинників, а також здатність результативного протистояння негативному зовнішньому впливу» [47]. Розглянутий підхід певною мірою враховує динамічність економічної безпеки, оскільки розвиток полягає у зміні кількісних і якісних характеристик з плином часу.

Таким чином, найбільш поширеним у наукових колах є розуміння економічної безпеки підприємства як стану:

- 1) ефективного використання ресурсів підприємства;
- 2) захищеності потенціалу підприємства;
- 3) ефективного використання потенціалу підприємства;
- 4) захищеності інтересів підприємства;
- 5) стійкості до загроз;
- 6) економічного розвитку підприємства;
- 7) захищеності в системі зв'язків та відносин.

Проте, важливим напрямком забезпечення економічної безпеки підприємства є її розуміння з позиції не тільки стану, а й процесів і умов, що змінюються з плином часу, тобто у динаміці.

Певною мірою динамічність економічної безпеки враховується прихильниками підходу, згідно з яким це поняття розглядається як сукупність умов, чинників та факторів. М. Войнаренко, О. Яременко [8], Н. Капустін [21], В. Щербіна [53] та ін. Так, М. Войнаренко та О. Яременко визначають економічну безпеку як «сукупність факторів, які забезпечують незалежність підприємства, стійкість і здатність до розвитку в умовах дії дестабілізуючих факторів» [9]. На думку Н. Капустіна, економічна безпека – це «сукупність чинників, які забезпечують незалежність, стійкість, здатність до прогресу в умовах дестабілізуючих факторів» [21]. У роботах В. Щербіної під економічною безпекою розуміється «сукупність умов і чинників, які забезпечують незалежність підпри-

ємства, його стабільність і стійкість, здатність до постійного оновлення і самовдосконалення» [53]. Проте в рамках цього підходу не зазначається необхідність управління факторами внутрішнього середовища підприємства та діяльність щодо можливого впливу на наслідки дії зовнішніх факторів.

Як комплекс заходів визначають економічну безпеку Є. Раздіна [41] і В. Ярочкин [56]. Так, Є. Раздіна визначає економічну безпеку як «комплекс заходів, які сприяють підвищенню фінансової стійкості господарюючих суб'єктів за умов ринкової економіки, які захищають їх комерційні інтереси від впливу негативних ринкових процесів» [41]. В. Ярочкин пропонує дещо розширене тлумачення економічної безпеки та розуміє її як «організовану сукупність спеціальних органів, засобів, методів та заходів, що забезпечать безпеку підприємницької діяльності від зовнішніх та внутрішніх загроз» [56]. У відповідності з цим підходом економічна безпека набуває певної комплексності.

Визначення економічної безпеки, надані деякими авторами, не належать до жодного з розглянутих підходів. Так, В. Белокуров розуміє економічну безпеку як «наявність конкурентних переваг, зумовлених відповідністю матеріального, фінансового, кадрового, техніко-технологічного потенціалів і організаційної структури підприємства до його стратегічних цілей та завдань» [7]. Проте наявність конкурентних переваг не є необхідною умовою і запорукою стабільності та розвитку підприємства.

На думку Г. Козаченко та В. Пономарьова, економічна безпека – це «міра гармонізації в часі й просторі економічних інтересів підприємства з інтересами пов'язаних з ним суб'єктів навколишнього середовища, які діють поза межами підприємства» [24]. У даному визначенні не враховується вплив інших факторів навколишнього середовища, які можуть бути не пов'язані з діяльністю підприємства прямо, а діють опосередковано.

Н. Подлужина визначає економічну безпеку як «характеристику системи, що самоорганізовується та саморозвивається, стан за якого економічні параметри дозволяють зберегти головні її властивості: рівновагу і стійкість при мінімізації загроз» [39]. Проте слід зазначити, що не лише економічні параметри підприємства впливають на рівень його економічної безпеки.

В. Саллі, Т. Тимофеев та Л. Наумова пропонують визначати економічну безпеку як «стан, що визначається керівництвом і власниками підприємства як задовільний (прийнятний, бажаний, цільовий), що може проявлятися в досягненні певного рівня виробництва та бажаного рівня економічних показників, і може підтримуватися протягом певного періоду часу» [42, 48]. Такий підхід до визначення економічної безпеки передбачає необхідність адаптації стандартних систем управління економічною безпекою з урахуванням особливостей та цілей підприємства.

Для визначення сутності економічної безпеки підприємства деякі автори використовують поняття здатності. Так, Д. Ковальов і Т. Сухорукова частково визначають економічну безпеку як «здатність швидко

усунути різноманітні загрози чи пристосуватися до існуючих умов, які не позначаються негативно на його діяльності» [23], О. Судакова – як «здатність результативного протистояння негативному зовнішньому впливу» [47], І. Плетнікова – як «здатність адаптуватися до існуючих умов, які не впливають негативно на його діяльність» [38], В. Ортинський – як «здатність підприємства до відтворення» [36]. На думку Д. Пілової, економічна безпека – це «здатність підприємства досягти певної мети в умовах макросередовища та мікросередовища, що склалися» [37]. В. Забродський визначає економічну безпеку як «кількісну і якісну характеристику властивостей фірми, що відображає здатність «самовиживання» і розвитку в умовах виникнення зовнішніх і внутрішніх економічних загроз» [18]. Згідно з наведеними визначеннями економічна безпека розглядається як наявність певних компетентностей, що характеризують здатність суб'єктів господарювання до сталого функціонування та розвитку.

Виділяють три різновиди компетентностей підприємства: функціональні (операційні), «ключові» та динамічні. Функціональні компетентності властиві більшості підприємствам відповідної галузі та забезпечують функціонування підприємства. Такими компетентностями є контроль якості продукції, поставка ресурсів, бухгалтерський облік, заходи соціального забезпечення персоналу тощо. «Ключові» компетентності визначають конкурентоспроможність та специфічні властивості підприємства, що вирізняють його серед інших підприємства галузі. Таким видом компетентностей є виробництво продукції за унікальною технологією тощо. До «ключових» компетентностей також належать підприємницькі здібності, тобто здатність своєчасно визначати можливості навколишнього середовища та вдало їх реалізувати. Динамічні компетентності дозволяють оновлювати функціональні та «ключові» компетентності відповідно до вимог зовнішнього та внутрішнього середовища, яке постійно змінюється. Тобто саме динамічні компетентності забезпечують адаптацію інших видів компетентностей та є запорукою розвитку та стабільного функціонування підприємства у довгостроковому періоді [2].

Вперше поняття динамічних здатностей (тобто компетентностей) запропонували Дж. Тіс, Г. Пізано та Е. Шуен у рамках ресурсної теорії управління підприємством. Ключовими поняттями цієї теорії визначено ресурси та компетентності (здібності): ресурси є джерелом здатностей підприємства, а здатності, у свою чергу, є джерелом конкурентної переваги фірми. Конкурентоспроможність підприємства визначається наявністю та ефективністю використання ресурсів. Метою ресурсної теорії є обґрунтоване формування конкурентних переваг підприємства у термінах ресурсів. Концепція динамічних здатностей в контексті ресурсної теорії управління підприємством наголошує на необхідності розвитку здатностей та компетентностей підприємства відповідно до умов навколишнього середовища, оскільки підприємству недостатньо мати всі необхідні ресур-

си, важливо демонструвати проактивну стратегічну поведінку [22].

У класичному розумінні динамічні компетентності тлумачаться як здатність підприємства цілеспрямовано створювати, розширювати та модифікувати свою ресурсну базу у відповідь на зміну умов зовнішнього середовища. Однак у дослідженнях останніх років визначення динамічних здатностей дещо розширилось. Так, Дж. Тіс наголошує на трьох основних групах здатностей підприємства, що входять до складу динамічних і передбачають [49]:

- 1) визначення та розуміння можливостей і загроз навколишнього середовища;
- 2) використання можливостей навколишнього середовища;
- 3) підтримання конкурентоспроможності шляхом покращення, комбінування, захисту і, за необхідністю, реконфігурації матеріальних та нематеріальних ресурсів підприємства.

У відповідності з концепцією динамічних здатностей, у контексті ресурсної теорії управління підприємством, головною метою застосування динамічних компетентностей є підвищення рівня конкурентоспроможності підприємства. Адаптація цієї концепції до проблематики економічної безпеки підприємства полягає у встановленні нових цілей реалізації динамічних компетентностей, основними з яких є:

- 1) забезпечення стабільного функціонування та розвитку підприємства;
- 2) досягнення поставлених цілей підприємства;
- 3) захищеність інтересів підприємства.

З позиції теорії економічної безпеки доцільно виділити такі динамічні компетентності підприємства:

- 1) ідентифікація негативних факторів зовнішнього і внутрішнього середовища, нейтралізація та пом'якшення їх наслідків;
- 2) адаптування до змін зовнішнього і внутрішнього середовища, які не позначаються негативно на діяльності підприємства;
- 3) ідентифікація та використання можливостей зовнішнього і внутрішнього середовища;
- 4) зміна обсягів наявних ресурсів у відповідності з їх необхідною кількістю та якістю, інтенсивністю та напрямками використання згідно зі стратегічною спрямованістю діяльності підприємства.

Таким чином, у рамках підходу, що визначає економічну безпеку підприємства як сукупність динамічних компетентностей, можна запропонувати таке її визначення: *економічна безпека* – це кількісна та якісна характеристика, що відображає динамічні компетентності підприємства, які забезпечують його ефективне функціонування та розвиток у відповідності з мінливістю поставлених цілей на основі використання внутрішніх та зовнішніх реальних і потенційних ресурсів та можливостей.

Перевагами запропонованого визначення є врахування:

- 1) кількісного і якісного аспектів, що дозволяє оцінювати економічну безпеку підприємства на основі

наявної статистичної звітності та суб'єктивних думок фахівців у відповідній галузі;

2) динамічних змін, що притаманні зовнішньому і внутрішньому середовищу підприємства;

3) необхідності уточнення цілей підприємства та траєкторії його розвитку, що повинні синхронізуватися із поточними та стратегічними змінами умов господарювання;

4) динамічності ресурсних можливостей, як реальних, так і потенційних.

На рис. 1 схематично узагальнено підходи до визначення поняття «економічної безпеки підприємства», що були розглянуті у статті.

Прояви кризи на багатьох підприємствах України свідчать про необхідність покращення управління економічною безпекою, яка є головною умовою його стабільного функціонування та розвитку. Узагальнення підходів та удосконалення визначення поняття «економічна безпека підприємства» з урахуванням особливостей економічної ситуації сьогодення є необхідним початковим етапом дослідження невирішених проблем управління економічною безпекою.

Установлено, що найбільш поширеним є розуміння економічної безпеки як стану, що не враховує її

динамічність. Певною мірою розуміння економічної безпеки з позиції динаміки враховують підходи, що визначають її як комплекс заходів, сукупність факторів та компетентностей. З огляду на динамічність зовнішнього і внутрішнього середовища у статті обґрунтовано доцільність впровадження основних положень концепції динамічних здатностей (компетентностей) ресурсної теорії управління підприємством для уточнення визначення поняття економічної безпеки та розроблення пропозицій щодо управління цим складним явищем на підприємствах. Уточнене визначення економічної безпеки розглядає її як характеристику підприємства, що зумовлюється його наявними динамічними компетентностями та враховує динамічний характер зовнішнього і внутрішнього середовища діяльності. Запропоноване уточнене визначення є підґрунтям для ідентифікації основних складових економічної безпеки за концепцією динамічних здатностей, що є напрямом подальших наукових досліджень. ■

Рецензент – Ястремська О. М., доктор економічних наук, професор, завідувачка кафедри економіки, організації та планування діяльності підприємства Харківського національного економічного університету ім. С. Кузнеця

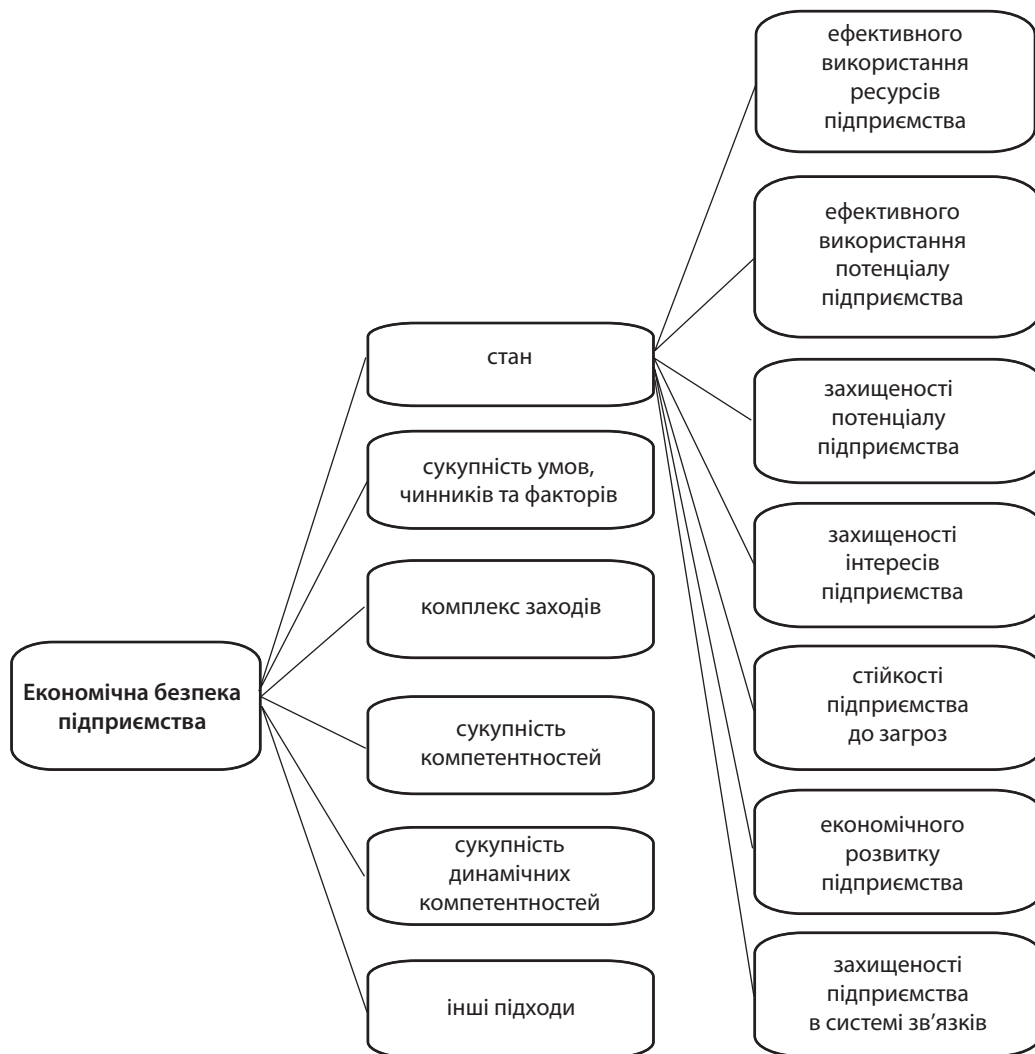

Рис. 1. Підходи до визначення поняття «економічна безпека підприємства»

ЛІТЕРАТУРА

- 1. Алексеенко В.** Система защиты коммерческих объектов. Экономическая безопасность: Производство – Финансы – Банки / В. Алексеенко, Б. Сокольский / Под ред. В. К. Сенчагова. – М. : ЗАО «Финстатинформ», 1992. – 195 с.
- 2. Андреева Т. Е.** Динамические способности фирмы: что необходимо, чтобы они были динамическими? / Т. Е. Андреева, В. А. Чайка // Научные доклады № 2R–2006. – СПб. : НИИ менеджмента СПбГУ, 2006.
- 3. Ареф'єва О. В.** Планування економічної безпеки підприємств / О. В. Ареф'єва, Т. Б. Кузенко. – К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2005. – 170 с.
- 4. Артем'єв Б. В.** Аналіз сучасних підходів до визначення сутності економічного потенціалу / Б. В. Артем'єв [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/VSunU/2011_8_1/Artemev.pdf
- 5. Бендиков М. А.** Экономическая безопасность промышленного предприятия в условиях кризисного развития / М. А. Бендиков // Менеджмент в России и за рубежом. – 2000. – № 2. – С. 17 – 30.
- 6. Белов В.** Правовая охрана конфиденциальности коммерческой тайны / В. Белов, А. Полянский // Право и экономика. – 1993. – № 13-14. – С. 12 – 21; № 15-16. – С. 8 – 27.
- 7. Белокуров В.** Структура функциональных составляющих экономической безопасности предприятия / В. В. Белокуров [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www/safetyfactor.ru>
- 8. Бондаренко О. М.** Показники, критерії та методи оцінки економічної безпеки авіакомпаній / О. М. Бондаренко // Наукові праці ОНАЗ : періодичний наук. зб. з радіотехніки і телекомунікацій електроніки та економіки в галузі зв'язку. – Одеса, 2003. – С. 59 – 64.
- 9. Войнаренко М.** Управління економічною безпекою підприємства на основі оцінки відхилень порогових показників / М. Войнаренко, О. Яременко // Економіст. – 2008. – № 12. – С. 60 – 63.
- 10. Гавриш В. А.** Практическое пособие по защите коммерческой тайны / В. А. Гавриш. – Симферополь : Таврида, 1994. – 153 с.
- 11. Грунин О. А.** Экономическая безопасность организации : учеб. пособ. / О. А. Грунин, С. О. Грунин. – СПб., 2002. – 256 с.
- 12. Дацків Р. М.** Економічна безпека у глобальному вимірі / Р. М. Дацків // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 7 (37). – С. 143 – 153.
- 13. Деружинский В. А.** Основы коммерческой тайны: Практическое пособие для предпринимателя / В. А. Деружинский, В. В. Деружинский. – Минск : Высшая школа, 1994. – 214 с.
- 14. Дубецька С. П.** Економічна безпека підприємства України / С. П. Дубецька // Недержавна система безпеки підприємства як суб'єкт національної безпеки України : зб. наук.-практ. конф. (Київ, 16 – 17 трав. 2001 р.). – К., 2003. – С. 146 – 172.
- 15.** Економічна безпека підприємств, організацій та установ : навч. посіб. / В. Л. Ортинський, І. С. Керницький та ін. – К. : Правова єдність, 2009. – 544 с.
- 16.** Економічна енциклопедія / За ред. Л. М. Воронович. – К. : Видавничий центр «Академія», 2000. – 1350 с.
- 17.** Экономический потенциал развитого социализма / [Б. М. Мочалов, Ф. М. Русинев, Д. К. Шевченко и др.]. / Под ред. Б. М. Мочалова. – М. : Экономика, 1982. – 278 с.
- 18. Забродский В.** Теоретические основы оценки экономической безопасности отрасли и фирмы / В. Забродский, Н. Капустин // Бизнес Информ. – 1999. – № 15-16. – С. 35 – 37.
- 19. Ілляшенко С. М.** Економічна безпека підприємства / С. М. Ілляшенко // У підруч. : «Економіка підприємства» / За заг. ред. Л. Г. Мельника. – Суми : Університетська книга, 2012. – 818 с.
- 20. Камлик М. І.** Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект : навч. посібник / М. І. Камлик. – К. : Атіка, 2005. – 432 с.
- 21. Капустин Н.** Экономическая безопасность отрасли и фирмы / Н. Капустин // Бизнес Информ. – 1999. – № 11-12. – С. 45 – 47.
- 22. Катякало В. С.** Ресурсная концепция стратегического управления: генезис основных идей и понятий / В. С. Катякало // Вестн. С.-Петерб. ун-та. Серия «Менеджмент». – 2002. – Вып. 4. – С. 20 – 42.
- 23. Ковалев Д.** Экономическая безопасность / Д. Ковалев, Т. Сухорукова // Экономика Украины. – 1998. – № 10. – С. 48 – 51.
- 24. Козаченко Г. В.** Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення : монографія / Г. В. Козаченко, В. П. Понамарьов, О. М. Ляшенко. – К. : Лібра, 2003. – 280 с.
- 25. Коласс Б.** Управление финансовой деятельностью предприятия. Проблемы, концепции и методы : учеб. пособие / Б. Коласс / Пер. с франц. под ред. проф. Я. В. Соколова. – М. : Финансы, ЮНИТИ, 1997. – 576 с.
- 26. Колосов А. В.** Экономическая безопасность хозяйственных систем / Под общей ред. А. В. Колосова. – М. : Изд-во РАГС, 2001. – 446 с.
- 27. Корієнко А. В.** Механізм досягнення і підтримки економічної безпеки підприємства : автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.06.01 / А. В. Корієнко. – К., 2000. – 19 с.
- 28. Кракос Ю. Б.** Подход к оценке уровня финансовой составляющей экономической безопасности предприятия / Ю. Б. Кракос, Н. И. Серик // Економіка. Фінанси. Право. – 2006. – № 12. – С. 7.
- 29. Кунцевич В. О.** Поняття фінансового потенціалу розвитку підприємства та його оцінки / В. О. Кунцевич // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 7. – С. 123 – 130.
- 30. Лысенко Ю. Г.** Механизмы управления экономической безопасностью / Ю. Г. Лысенко // Вісник Технологічного університету Поділля. – 2004. – № 4.4.1. – Т. 1. – С. 177 – 180.
- 31. Мак-Мак В. П.** Служба безопасности предприятия. Организационно-управленческие и правовые аспекты деятельности / В. П. Мак-Мак. – М. : Мир безопасности, 2008. – 160 с.
- 32. Минаев Г. А.** Безопасность организации : учеб. пособие / Г. А. Минаев. – М. : Логос, 2008. – 368 с.
- 33. Мунтіян В. І.** Економічна безпека України / В. І. Мунтіян. – К. : Вид-во КВІЦ, 1999. – 464 с.
- 34. Олейников Е. А.** Основы экономической безопасности (государство, регион, предприятие, личность) / Под ред. Е. А. Олейникова. – М. : ЗАО «Бизнес-школа «Интел-Синтез», 1997. – 288 с.
- 35. Омелянович Л. О.** Економічна безпека торговельного підприємства : монографія / Л. О. Омелянович, Г. Є. Долматова. – Донецьк : ДонДУЕТ, 2005. – 195 с.
- 36. Ортинський В. Л.** Економічна безпека підприємств, організацій та установ / В. Л. Ортинський, І. С. Керницький, З. Б. Живко. – К. : Правова єдність, 2009. – 544 с.
- 37. Пілова Д. П.** Формування та оцінка економічної безпеки гірничо-збагачувальних підприємств : автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами» / Д. П. Пілова. – Кривий Ріг, 2007. – 20 с.
- 38. Плетникова І. Л.** Визначення рівня і забезпечення економічної безпеки залізниці : автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.07.04 / І. Л. Плетникова ; Харківська державна академія залізничного транспорту. – Харків, 2001. – 19 с.
- 39. Подлужна Н. О.** Організація управління економічною безпекою підприємства : автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.06.01 / Н. О. Подлужна. – Донецьк, 2003. – 20 с.
- 40. Покропівний С. Ф.** Економіка підприємства / С. Ф. Покропівний // К. : КНЕУ, 2000. – 526 с.

41. Раздина Е. В. Экономическая безопасность (сущность и тенденции развития) : дис. ... канд. экон. наук: 08.00.01 / Е. В. Раздина. – М., 1998. – 164 с.

42. Салли В. И. К созданию системы оценки состояния угольных шахт / В. И. Салли, С. В. Салли // Уголь Украины. – 2009. – № 6. – С. 35 – 38.

43. Самоукин А. И. Потенциал нематериального производства / А. И. Самоукин. – М.: Знание, 1991. – 243 с.

44. Соколенко Т. М. Економічна безпека підприємства в умовах транзитивної економіки / Т. М. Соколенко // Сучасна наука XXI століття: 7-ма міжнародна наук.-практ. інтернет-конф. – Київ, 2011.

45. Соловьев Э. Коммерческая тайна и ее защита / Э. Соловьев. – М.: ЗАО «Бизнес-школа», 1995. – 112 с.

46. Степанов А. Я. Категория «потенциал» в экономике / А. Я. Степанов, Н. В. Иванова [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.marketing.spb.ru/read/article/a66.htm>

47. Судакова О. И. Стратегия забезпечення належної економічної безпеки підприємства / О. И. Судакова, Д. В. Гречко, А. В. Шурупій [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.rusnauka.com/4_SVMN_2007/Economics/18818.doc.htm

48. Тимофеев Т. В. Экономическая безопасность и управление риском предприятия / Т. В. Тимофеев, Л. Г. Наумова [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://btbcons.ru/articles/?art_id=6

49. Тис Д. Дж. Динамические способности фирмы и стратегическое управление / Д. Дж. Тис, Г. Пизано, Э. Шуен // Вестник СПбГУ. – 2003. – № 32. – С. 56 – 63.

50. Шаваев А. Г. Концептуальные основы обеспечения безопасности негосударственных объектов экономики / А. Г. Шаваев. – М.: Академия экономической безопасности, 1994. – 281 с.

51. Шаваев А. Г. Криминологическая безопасность негосударственных объектов экономики / А. Г. Шаваев. – М.: Инфра-М, 1995. – 223 с.

52. Шлыков В. В. Экономическая безопасность предприятия / В. В. Шлыков // ЭКО. – 2002. – № 11. – С. 94 – 99.

53. Щербина В. М. Інформаційне забезпечення економічної безпеки підприємств та установ / В. М. Щербина // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 10. – С. 220 – 225.

54. Фомина М. В. Сутність категорії «Економічна безпека підприємства»: науково-методологічний аспект / М. В. Фомина // Вісник Донецького інституту соціальної освіти. – Серія «Економіка». – 2006. – № 01.– Том 2 N2. – С. 82 – 91.

55. Ярочкин В. И. Безопасность информационных систем / В. И. Ярочкин. – М.: Ось-89, 1996. – 197 с.

56. Ярочкин В. И. Предприниматель и безопасность / В. И. Ярочкин. – М.: Ось-89, 1994. – 132 с.

57. Ярочкин В. И. Система безопасности фирмы / В. И. Ярочкин. – М.: Ось-89, 1997. – 185 с.

REFERENCES

Alekseenko, V., and Sokolskiy, B. *Sistema zashchity kommercheskikh obektov. Ekonomicheskaya bezopasnost: Proizvodstvo – Finansy – Banki* [The system of protection of commercial buildings. Economic security: Manufacturing – Finance – Banks]. Moscow: Finstatinform, 1992.

Andreeva, T. E., and Chayka, V. A. "Dinamicheskie sposobnosti firmy: chto neobkhdimo, chtoby oni byli dinamicheskimi?" [Dynamic capabilities: the need to be dynamic?]. In *Nauchnye doklady № 2R-2006*. St. Petersburg: NII menedzhmenta SPbGU, 2006.

Aref'eva, O. V., and Kuzenko, T. B. *Planuvannia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv* [Planning of economic security]. Kyiv: Vyd-vo Yevropeiskoho un-tu, 2005.

Artem'iev, B. V. "Analiz suchasnykh pidkhdov do vyznachennia sutnosti ekonomichnoho potentsialu" [Analysis of current approach-

es to defining the essence of economic potential]. http://www.nbuu.gov.ua/portal/Soc_Gum/VSU/2011_8_1/Artemev.pdf

Bendikov, M. A. "Ekonomicheskaya bezopasnost promyshlennogo predpriatiia v usloviakh krizisnogo razvitiia" [The economic security of industrial enterprise in the conditions of crisis development]. *Menedzhment v Rossii i za rubezhom*, no. 2 (2000): 17-30.

Belov, V., and Polianskiy, A. "Pravovaia okhrana konfidentsialnosti kommercheskoy tayny" [Legal protection of confidentiality of trade secrets]. *Pravo i ekonomika*, no. 13-14; 15-16 (1993): 12-21; 8-27.

Belokurov, V. V. "Struktura funktsionalnykh sostavliaiushchikh ekonomicheskoy bezopasnosti predpriatiia" [The structure of the functional components of economic security]. <http://www/safetyfactor.ru>.

Bondarenko, O. M. "Pokaznyky, kryterii ta metody otsinky ekonomichnoi bezpeky aviakompanii" [Indicators, criteria and methods for assessing the economic security of airlines]. *Naukovi pratsi ONAZ* (2003): 59-64.

Datskiy, R. M. "Ekonomichna bezpeka u hlobalnomu vymiri" [Economic security at a global level]. *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 7 (37) (2004): 143-153.

Deruzhinskiy, V. A., and Deruzhinskiy, V. V. *Osnovy kommercheskoy tayny: Prakticheskoe posobie dlia predprinimatelia* [Fundamentals of trade secrets: A Practical Guide for the entrepreneur]. Minsk: Vysshiaia shkola, 1994.

Dubetska, S. P. "Ekonomichna bezpeka pidpriemstva Ukrainy" [Economic security of enterprise Ukraine]. *Nederzhavna sistema bezpeky pidpriemnytstva iak sub'iekt natsionalnoi bezpeky Ukrainy*. Kyiv., 2003. 146-172.

Ekonomichna entsyklopediia [Economic Encyclopedia]. Kyiv: Akademiia, 2000.

Fomina, M. V. "Sutnist katehorii "ekonomichna bezpeka pidpriemstva": naukovo-metodolohichniy aspekt" [The essence of the category of "economic security": scientific and methodological aspects]. *Visnyk Donetskoho instytutu sotsialnoi osvity. Seriia "Ekonomika"*, vol. 2, no. 2 (2006): 82-91.

Grunin, O. A., and Grunin, S. O. *Ekonomicheskaya bezopasnost organizatsiy* [Economic security organizations]. St. Petersburg, 2002.

Gavrich, V. A. *Prakticheskoe posobiye po zashchite kommercheskoy tayny* [A Practical Guide for the protection of trade secrets]. Simferopol: Tavryda, 1994.

Iliashenko, S. M. "Ekonomichna bezpeka pidpriemstva" [Economic security]. In *Ekonomika pidpriemstva*. Sumy: Universytetska knyha, 2012.

Kamlyk, M. I. *Ekonomichna bezpeka pidpriemnytsoi diialnosti. Ekonomiko-pravoviy aspekt* [The economic security of entrepreneurship. Economic and legal aspects]. Kyiv: Atika, 2005.

Kapustin, N. "Ekonomicheskaya bezopasnost otrasli i firmy" [Economic security industries and firms]. *Biznes Inform*, no. 11-12 (1999).

Katkalo, V. S. "Resursnaia kontseptsiiia strategicheskogo upravleniia: genesis osnovnykh idey i poniatiy" [Resource concept of strategic management: genesis of the basic ideas and concepts]. *Vestnik SPbGU. Seriia "Menedzhment"*, no. 4 (2002): 20-42.

Kovalev, D., and Sukhorukova, T. "Ekonomicheskaya bezopasnost" [Economic security]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 10 (1998): 48-51.

Kozachenko, H. V., Ponamaryov, V. P., and Liashenko, O. M. *Ekonomichna bezpeka pidpriemstva: sutnist ta mekhanizm zabezpechennia* [Economic security: the nature and mechanism of security]. Kyiv: Libra, 2003.

Kolass, B. *Upravlenie finansovoy deiatel'nostiu predpriatiia. Problemy, kontseptsii i metody* [Financial management of the enterprise. Problems, concepts and methods]. Moscow: Finansy; YuNITI, 1997.

Kolosov, A. V. *Ekonomicheskaiia bezopasnost khoziaystvennykh sistem* [Economic security and economic systems]. Moscow: RAGS, 2001.

Korieniako, A. V. "Mekhanizm dosiahnennia i pidtrymky ekonomichnoi bezpeky pidprijemstva" [The mechanism to achieve and maintain economic security]. *Avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk: 08.06.01*, 2000.

Krakov, Yu. B., and Serik, N. Y. "Podkhod k otsenke urovnia finansovoy sostavliaiushchey ekonomicheskoy bezopasnosti predpriyatiya" [Approach to the assessment of the financial component of economic security]. *Ekonomika. Finansy. Pravo*, no. 12 (2006): 7-.

Kuntsevych, V. O. "Poniattia finansovoho potentsialu rozvytku pidprijemstva ta iohno otsinky" [The concept of financial capacity of the company and its evaluation]. *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 7 (2004): 123-130.

Lysenko, Yu. H. "Mekhanizmy upravleniya ekonomicheskoy bezopasnostyu" [Mechanisms of economic security management]. *Visnyk Tekhnolohichnoho universytetu Podillia*, vol. 1, no. 4.4.1 (2004): 177-180.

Mochalov, B. M. et al. *Ekonomicheskiiy potentsial razvitogo sotsializma* [The economic potential of developed socialism]. Moscow: Ekonomika, 1982.

Mak-Mak, V. P. *Sluzhba bezopasnosti predpriiatiia. Organizatsionno-upravlencheskie i pravovye aspekty deiatelnosti* [Security service company. Organizational, managerial and legal aspects of the activity]. Moscow: Mir bezopasnosti, 2008.

Minaev, G. A. *Bezopasnost organizatsii* [Safety of the organization]. Moscow: Logos, 2008.

Muntian, V. I. *Ekonomichna bezpeka Ukrainy* [The economic security of Ukraine]. Kyiv: KVITs, 1999.

Oleinikov, E. A. *Osnovy ekonomicheskoy bezopasnosti (gosudarstvo, region, predpriyatiye, lichnost)* [Foundations of Economic Security (state, region, company, person)]. Moscow: Biznes-shkola «Intel-Sintez», 1997.

Omelianovych, L. O., and Dolmatova, H. Ye. *Ekonomichna bezpeka torhovelnoho pidprijemstva* [The economic security of commercial enterprise]. Donetsk: DonDUET, 2005.

Ortynskiy, V. L., Kernyskiy, I. S., and Zhyvko, Z. B. *Ekonomichna bezpeka pidprijemstv, orhanizatsii ta ustanov* [Economic security companies, organizations and institutions]. Kyiv: Pravova iednist, 2009.

Ortynskiy, V. L. et al. *Ekonomichna bezpeka pidprijemstv, orhanizatsii ta ustanov* [Economic security companies, organizations and institutions]. Kyiv: Pravova yednist, 2009.

Pilova, D. P. "Formuvannia ta otsinka ekonomichnoi bezpeky hirnicho-zbahachuvalnykh pidprijemstv" [Formulation and evaluation of the economic security of mining and processing enterprises]. *Avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk: 08.00.04*, 2007.

Plietnykova, I. L. "Vyznachennia rivnia i zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky zaliznytsi" [Determining the level and ensuring economic security of the railway]. *Avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk: 08.07.04*, 2001.

Podluzhna, N. O. "Orhanizatsiia upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu pidprijemstva" [Organization management of economic security]. *Avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk: 08.06.01*, 2003.

Pokropyvnyi, S. F. *Ekonomika pidprijemstva* [Business enterprises]. Kyiv: KNEU, 2000.

Razdina, E. V. "Ekonomicheskaiia bezopasnost (sushchnost i tendentsii razvitiia)" [Economic security (the essence and development trends)]. *Dis. ... kand. ekon. nauk: 08.00.01*, 1998.

Salli, V. I., and Salli, S. V. "K sozdaniiu sistemy otsenki sostoianiiia ugolnykh shakht" [By creating a system of assessment of the coal mines]. *Ugol Ukrainy*, no. 6 (2009): 35-38.

Samoukin, A. I. *Potentsial nematerialnogo proizvodstva* [Potential non-material production]. Moscow: Znanie, 1991.

Sokolenko, T. M. "Ekonomichna bezpeka pidprijemstva v umovakh tranzitivnoi ekonomiky" [Economic security enterprise in a transitive economy]. *Suchasna nauka XXI stolittia*. Kyiv, 2011.

Solovev, E. *Kommercheskaia tayna i ee zashchita* [Trade secret and its protection]. Moscow: Biznes-shkola, 1995.

Stepanov, A. Ya., and Ivanova, N. V. "Kategoriia «potentsial» v ekonomike" [The category of "potential" in the economy]. <http://www.marketing.spb.ru/read/article/a66.htm>

Sudakova, O. I., Hrechko, D. V., and Shkurupii, A. V. "Stratehiia zabezpechennia nalezhnoi ekonomichnoi bezpeky pidprijemstva" [Strategy proper economic security]. http://www.rusnauka.com/4_SVMN_2007/Economics/18818.doc.htm

Shavaev, A. G. *Kontseptualnye osnovy obespecheniia bezopasnosti negosudarstvennykh obektov ekonomiki* [Conceptual bases of safety of non-state economic facilities]. Moscow: Akademiia ekonomicheskoy bezopasnosti, 1994.

Shavaev, A. G. *Kriminologicheskaiia bezopasnost negosudarstvennykh obektov ekonomiki* [Criminological safety of non-state economic facilities]. Moscow: Infra-M, 1995.

Shlykov, V. V. "Ekonomicheskaiia bezopasnost predpriiatiia" [Economic security of the enterprise]. *EKO*, no. 11 (2002): 94-99.

Shcherbyna, V. M. "Informatsiine zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky pidprijemstv ta ustanov" [Information support economic security of enterprises and institutions]. *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 10 (2008): 220-225.

Timofeev, T. V., and Naumova, L. G. "Ekonomicheskaiia bezopasnost i upravlenie riskom predpriiatiy" [Economic security and enterprise risk management]. http://btbcons.ru/articles/?art_id=6

Tis, D. Dzh., Pizano, G., and Shuen, E. "Dinamicheskiiye sposobnosti firmy i strategicheskoe upravlenie" [Dynamic capabilities and strategic management of the company]. *Vestnik SPbGU*, no. 32 (2003): 56-63.

Voinarenko, M., and Yaremenko, O. "Upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu pidprijemstva na osnovi otsinky vidkhylen porohovykh pokaznykiv" [Managing the economic security on the basis of assessment of deviations thresholds]. *Ekonomist*, no. 12 (2008): 60-63.

Yarochkin, V. I. *Bezopasnost informatsionnykh sistem* [Security of information systems]. Moscow: Os-89, 1996.

Yarochkin, V. I. *Predprinimatel i bezopasnost* [Entrepreneur and safety]. Moscow: Os-89, 1994.

Yarochkin, V. I. *Sistema bezopasnosti firmy* [The security system of the company]. Moscow: Os-89, 1997.

Zabrodskiy, V., and Kapustin, N. "Teoreticheskie osnovy otsenki ekonomicheskoy bezopasnosti otrasli i firmy" [The theoretical framework for the assessment of economic security industries and firms]. *Biznes Inform*, no. 15-16 (1999): 35-37.